

Erődtemplomok Erdélyben

Nincs egyszerű helyzetben, aki az UNESCO romániai világörökségeit kívánja felkeresni. A nevezetes lista a legtöbb országban olyan kiemelkedő jelentőségű épületeket, városrészeket vagy természeti képződményeket tartalmaz, melyek behatárolt földrajzi régióban helyezkednek el, Románia listája viszont a különböző településeken található nevezetességekből gyűjtött össze egy-egy csokorra valót. A festett moldvai kolostorok hét, a dák erődromok hat, a Magyar Turista hasábjain 2005-ben bemutatott máramarosi fatemplomok nyolc, egymástól néha tisztes távolságban fekvő helyszínen található. Hasonló az erődített templomok helyzete is, itt az épületek hét telepü-

A NAGYBAROMLAKAI TEMPLOM LÁTKÉPE

megmaradt. A világörökség listáján szereplő erődtemplomok teljes építési periódusa és a fal kialakítása néha több évszázadot ölelt fel, de a templomok zöme a gótika korában épült vagy a korábbi alapokon gótikus stílusban alakult át, és többségük az evangélikus egyházhoz tartozik.

A viszonylag nagy távolság és az utak állapota miatt pénteken kora délután indultunk, mégis teljesen besötétedett, mikor célunkhoz közeledve Agyagfalva előtt egy mellékútra tértünk. A térség a székelység egykori gyülekezőhelyeként ismert, itt született 1506-ban a székelyek nemzeti törvénye, és itt tartották az 1848-as székely nemzetgyűlést is. A történelmi pillanatokra kettős emlékmű hívja fel figyelmünket, egyikén Petőfi sorai olvashatók: „Csak nem fajult el még a székely vér!

Minden kis cseppje drágagyöngyöt ér.” Úgy véltük, ennél jobb helyre nem is érkezhettünk volna, és Orbán Balázs szavaival élve „Székelyföld Rákosmezeje” közelében, egy patak partján sátrat vertünk.

Agyagfalvától csak néhány kilométerre fekvő első célpontunk, Székelyderzs, a kiszemelt földút azonban gyanúsán elszűkült. A magyarlakta faluban nem volt nehéz kideríteni, hogy az út csak szekérral járható, és javasolták a Kányád felőli megközelítést. Útközben felkerestük Nagygalambfalva, majd Bögöz helyen még egy budapesti diákcsoporttal is találkoztunk. Az épületek, a freskók, a kazettás mennyezet tanulmányozása és a fotózás után majdnem dél lett, mire megérkeztünk Székelyderzusra.

A MEGMENTETT LÁNY ÉS A PIHENŐ KIRÁLY A SZÉKELYDERZSI FRESKÓN

lésen kereshetők fel, ráadásul útközben számos várram, történelmi város vagy túraút csábít letérésre. Néhány útba eső erődített – bár nem kerültek fel az UNESCO listájára – szinte vétek lenne kihagyni.

Egy éve a máramarosi fatemplomok felkeresésére egy hétvége elegendőnek bizonyult, de az erődített templomok esetén erre már nem vállalkoztunk. A világörökség templomai közül kettőt, a prázsmárit és a berethalmit egy korábbi utazás során látogattuk meg. Túránk elsődleges célja most a további öt építmény, vagyis Székelyderzs, Szászfehéregyháza, Szászkezd, Nagybaromlak és Kelnek erődítésének megismerése volt.

Erődtemplomok Magyarországon és a Felvidéken is előfordulnak, az épületek legszebb példáit azonban Erdélyben találjuk. A tatár és a török betörések elől a lakosság hagyományosan a település legbiztonságosabb helyén, a templomban keresett menedéket, melyeket fokozatosan fallal vettek körül. A hosszú bezártság miatt az erődítéseket élelmiszerek, főként gabona, szalonna és bor tárolására is alkalmassá tették, és van, ahol ez a funkció máig

SZÁSZFEHÉREGYHÁZA ERŐDTEMLOMA

Az eldugott, alig ezres lélekszámú, döntően magyarok által lakott település gótikus és román stílusjegyeket egyaránt magán viselő erődtemploma egy 13. századi kápolna bővítésével épült a 14. században. Az erődítéshez öt bástya és egy harangtorony tartozik, amelyek jól megfigyelhetők az épület makettjén. A templom belsejében ne mulasszuk el megtekinteni az északi fal freskóit, amelyeken a Szent László legenda elevenedik meg. A szemközti falban egy 1431-ből származó rovásírásos téglát találunk, a Székelyföldön sokáig fennmaradt írásforma jelenleg ismert legkorábbi emléké. A templom számunkra különösen értékes, hiszen a világörökség listáján szereplő száz erődítések mellett az egyetlen székely és egyben az egyetlen unitárius erődtemplom.

Székelyderzset elhagyva utunk során még szomorú pillantást vetettünk a szebb napokat látott román kori homoróddaróci erődtemplomra, majd rövidesen megérkeztünk Homoródra. A település román stílusú evangélikus temploma Erdély legjobb erődítési közé tartozik, kettős várfal veszi körül, és néhány elhanyagolt freskótól eltekintve igen jó állapotban találtuk.

Következő állomásként az alig négyszáz lelkes Szászfehéregyházán álltunk meg. A falucska Szent András apostolról elnevezett erődtemploma kis dombon áll, egy kápolna helyén épült a 12–16. században. Kettős falgyűrűjét négy torony erősíti. A szépen helyreállított templom jelenleg az evangélikus egyházhoz tartozik.

Szászbuda gótikus evangélikus templomát meglehetősen elhanyagolt állapotban talál-

KELNEK TEMPLOMÁT HÁRMAS FAL VÉDTE

SZÉKELYDERZS ERŐDTEMPLOMA

A SZÉKELYDERZSI ERŐDTEMPLOM MAKETTJE

BÖGŐZI HANGULAT

tuk, de sajnos a világörökséghez tartozó Szászkezd temploma sincs irigylésre méltó állapotban. A kétezres település Szent Istvánról elnevezett koragótikus temploma a 15. században épült, többször átalakították, majd a 19. században erődítését is elbontották. 1986-ban a földrengés tett súlyos károkat a templomban. A település fölé magasodó hegyen a 14–15. század fordulóján épült vár romjai láthatók, melynek falai között 1663-ban még országyűlést is tartottak. A történelem viharait átvészelt vár a feljegyzések szerint száz éve még épen állt, gondozás hiányában azonban mára rommá vált. A lenyugvó nap fényében elkészítettük a délután utolsó felvételeit, majd továbbindultunk Nagybaromlak irányába, ahol egy folyócska partján vertünk sátrat.

A kétezres lakosú falu impozáns vonalú, Szent Péterről elnevezett temploma a 14. században készült, 1500. táján átépítették, erődítését röviddel ezután kapta. Falát három torony erősíti. Az épületet sajnos csak kívülről tudtuk megcsodálni, hiába érkezett németül, magyarul és románul egyaránt beszélő segítség, a falu túlsó végén lakó gondnokot nem találtuk otthon. A népszámlálás 2002-es adatai szerint az egykori szász településeken már csak mutatóban élnek német családok, a nyelvet viszont többen ismerik, és készséggel állnak szóba a látogatókkal.

Útban Kelnek felé nem érdemes kihagyni Nagydisznód és Kisdisznód megtekintését. Nagydisznód evangélikus erődtemploma a gótikus átépítés nyomait viseli, belsejében pedig szá-

nyasoltára érdemel említést. Az oltár csukott és nyitott állapotában látható festményeit a szentély előtt kiállított fotókon egy-szerre is megtekinthetjük. A település német neve Heltau, itt született 1510. körül Heltai Gáspár író, nyomdász, prédikátor.

A szomszédos Kisdisznód büszkélkedhet a legrégebbi erődtemplommal, melyet elsőként egy 1223-as adománylevél említ, építése röviddel ezelőtti időre tehető. A külső és belső jegyeiben egyaránt hamisítatlan román kori hangulatot árasztó templom a falu melletti kis hegykúpon áll. Erődítése a 15. században készült. A templom hamar elvesztette vallási szerepét, védelmi funkciója azonban megmaradt, így szinte a csodával határos, hogy mindössze egyszer szenvedett rövid ostromot, és Árpád-kori arcát a viharos évszázadokon át is megőrizte.

A világörökség erődtemplomai közül utolsónak hagytuk a háromezer lakosú Kelnek ékességét. Az építmény története valamelyest eltér az eddig felkeresett templomoktól, eredetileg ugyanis egy földesúri család emeltette a kőfállal körülvett lakótoronyot, és amikor 1430-ban elköltöztek, az erődítést a helyi szász közösség vette át. A töröknek egyszer ugyan sikerült elfoglalni, de azután a felújított, hármass védőfállal körülvett erődítés még hosszú ideig szolgálta a lakosság védelmét, és állaga is meglepően jó maradt. Az erődített lakótoronyhoz kis kápolna, borraktár, szépen berendezett múzeum is csatlakozik, mindezek látványossá teszik a klasszikus erődtemplomoktól eltérő múltú építményt. Dél-erdélyi túránk hátralévő tervezett programja erős módosításra szorult, mégsem bántuk, hogy a százados falak között így elidőztünk. Aki az erődtemplomokat felkeresi, ne csodálkozzon, ha a falakon belül vele is megáll az idő.

Makleit László

RÉSZLET KELNEK ERŐDÍTÉSÉBŐL